

Postmodernizm ve Kent Tasarımı

Bora BİNGÖL¹

Özet

Tarihsel perspektif içinde modernizm sonrasında ortaya çıkan postmodernizm birçok bilimsel disiplinde tartışılmaya başlanmış ve özellikle mimaride kendine geniş bir yer bulmuştur. Postmodernizmin kentsel mekânın düzenlenmesinde oynadığı rol çalışmanın temelini oluşturmuş, akımın kent tasarımı ve kent mimarisi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu çalışmada, postmodernizmin tarihçesi, tanımı, gelişimi ve düşüncesel kaynaklarının kente bakışı ile postmodernizmde kent tasarımı anlayışı anlatılmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Kent tasarımı, Postmodern mimari

Postmodernism and Urban Design

Abstract

Postmodernism has occurred after modernism in historical perspective started to be discussed within many scientific disciplines and has found itself in a wide range especially in architecture. The role of postmodernism that it played for urban recruitment is the basis of this research, the effects of above urban design and architecture examined. In this study, postmodernism's history, definition, development and thought-resources with a view of the city in the urban design concept of postmodernism is described.

Keywords: Postmodernism, Urban design, Postmodern architecture

Giriş

Türk Dil Kurumu, postmodernizmi “modernist arayışın canlılığını kaybetmesinden sonra XX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan çeşitli üslup ve yönelişlerin adı” olarak tanımlamıştır (Anonim, 2013a). Kelime incelendiğinde, ileri, sonrası, devamı anlamına gelen “post” ön ekiyle modern, çağdaş, çağcıl anlamına gelen “modern” sözcüklerinden oluştuğu, böylece postmodernizm için “modernizm sonrası” ya da “modernizm ötesi” anlamı ortaya çıkmaktadır. Fakat kavram araştırıldığında bu tanımlamaların yeterli olmadığı felsefe, güzel sanatlar, edebiyat, mimarlık ve politika gibi birçok alanda tartışılan bu kavramın birden çok cevabının olduğu görülmektedir. Featherstone, bu durumu “postmodernistlerin sayısı kadar postmodern tanım vardır” şeklinde özetlemiştir (Anonim, 2013b).

Bu çalışmanın amacı, postmodernizm tanımına ilişkin tartışmalardan yola çıkarak, postmodernizmin tanımı ve kent tasarımı üzerine etkilerini ortaya koymaktır.

¹Yazışma adresi: bbingol2000@hotmail.com

Materyal ve Yöntem

Araştırma materyalini, geçmişte ve günümüzde görüş birliğine varılamamış ve farklı yorumlara sahip olan, postmodernizm kavramı oluşturmaktadır.

Çalışma veri toplama ve analiz sürecinden oluşmaktadır. Çalışmada, postmodernizm ilişkin tanımların toplanması, tanımların incelenmesi, kent tasarımı ve mimarisine etkilerinin ortaya konulması olmak üzere, 3 aşamadan oluşmaktadır. Tanımlar, kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi temelinde incelenmiştir.

Çalışmada, konuya ilişkin kitap, tez, proje, makale, bildiri, vb. yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır.

Bulgular

A. Postmodernizmin Kökeni

Postmodernizm kavramının kökeni ve farklı disiplinlerde ortaya çıkışı incelendiğinde geniş bir tarihsel perspektif ortaya çıkmaktadır.

Bir kavram olarak postmodern sözcüğünü ilk kullanan kişilerden biri İngiliz ressam ve sanat kritiği J.W. Champman'dır. Champman, 1870'li yıllarda Fransa'da ortaya çıkan empresyonist resim akımından daha modern, ona göre daha avangart konumda gördüğü resimleri postmodern olarak nitelendirmiştir (Şaylan, 1999).

Postmodern kavramı, 1914'te J.M. Thompson'nın "Post-Modernizm" (Post-Modernism) (Thompson, 1914); 1917'de R. Pannwitz'in "Avrupa Kültürünün Krizi" (Die Krisis der europäischen Kultur) (Bertens and Fokkema, 1997); 1926'da B.I. Bell'in "Postmodernizm ve Diğer Çalışmalar" (Postmodernism And Other Essays) (Drolet, 2004); 1932'de C.G. Shaw'ın "Medeniyet ve Kültür Trendleri" (Trends Of Civilization And Culture) (Shawver, 2006) ve 1934'de F. Onis'in "İspanyol ve Hispanik Amerikan Şiiri Antolojisi" (Antología de la poesía española e hispanoamericana) (Doltaş, 2003) adlı eserinde kullanılmıştır. D. Onis ise postmodernizmi, "modernizmin kendi içindeki muhafazakar gerileyişi" olarak tanımlamıştır (Anderson, 2002).

Ünlü tarihçi ve düşünürlerden olan A. Toynbee 1939'da yayınlanmaya başlayan ve yayını 1947'de tamamlanan "Bir Tarih İncelemesi" (A Study of History) adlı eserinin birinci cildinin ilk sayfasındaki bir dipnotta modern dönemin 1850 ile 1875 arasında sona erdiğini, şimdiki zamanın postmodern dönem olduğunu öne sürmüştür. Eserinin 1939'da yayınlanan beşinci cildinde ise "postmodern" kavramını ilk kez çekinmeden kullanmış, modernin 1914-1918 arasında sona erdiğini ve postmodernin iki savaş arası dönemde eklemlemeye ve biçimlenmeye başladığını öne sürerek kronolojiyi biraz değiştirmiştir (Docherty, 1995). Daha sonra bu terim 1942'de D. Fitts'in "Çağdaş Latin Amerikan Şiiri Antolojisi" (Antology of Contemporary Latin-American Poetry) eserinde kullanılmıştır.

Amerikan yazınına ilişkin olarak postmodernizmi ilk kez R. Jarrell tarafından, R. Lowell'ın şiirlerinin eleştirisinde kullanılmıştır. 1950'lerde C. Olson, 1940-1950'li yılların yenilikçi Amerikan şiirinin özelliklerini açıklarken, yenilikçi akımın modernizme karşı konumlandığını, postmodernist olduğunu ifade etmektedir (Doltaş, 2003). Edebiyat eleştirisinde, I. Howe ve H. Levin, modernist hareketin tahrip oluşuna matem tutmak için "postmodernizm" terimini kullanmış, geçmişin zenginliğine inandıkları için de geçmişe nostalji ile bakmışlardır (Yamaner, 2007). 1957'de Amerikalı kültür tarihçisi B. Rosenberg yayınladığı "Kitle Kültürü" (MassCulture) adlı eserinde, postmodern kavramını yeni bir kültürel oluşum olarak kullanmış ve durum tespiti yapmıştır (Şaylan, 1999). Postmodernizm 1960'larda postmodern edebiyatın ne olduğuna ilişkin oldukça farklı görüşleri olan edebiyat eleştirmenler olan L. Fiedler ve I. Hassan tarafından da kullanılmıştır (Yamaner, 2007).

Postmodernizmin, yazın ve eleştiri alanında kendini göstermesi ve kendi eleştiri yöntemlerini oluşturmaya başlaması ancak 1970'lerde gerçekleşmiştir (Doltaş, 2003).

1971’de I. Hassan’ın “POSTmodernISM: A Practical Bibliography” adlı makalesinde sistematik bir biçimde edebiyata ilişkin olarak ele alınmış, daha sonra sosyal bilimler, semioloji ve felsefeye girmiştir (Jencks, 1987).

Mimarlığa ilişkin ilk bilinçli kullanım ise 1975’te C. Jencks’in “Postmodern Mimarinin Yükselişi” (The Rise of Post-Modern Architecture) başlıklı makalesinde görülmüştür (Jencks, 1987).

Bu tarihten itibaren postmodernizm kavramı günümüze kadar tartışılmaya devam etmiş, günümüzde de tartışılmalar sürmektedir. Bu süreç boyunca kavram, birçok toplum bilimcisi tarafından ele alınmış ve farklı şekillerde yorumlanmıştır.

B. Postmodernizm Tanımı

1960 ve 1970’li yıllardan itibaren modernizm karşıtı ya da modernizmden sonrası anlamında kullanılan postmodernizm, birçok kültür ve toplum kuramcısı tarafından modernist kültürden radikal kopuşları ifade eden yeni postmodern sanat biçimlerinin ortaya çıkışıyla tartışılmaya başlanmıştır (Best and Kellner, 2010). Postmodernizm başlangıçta modernizmdeki hemen tüm olgulara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Mimarlık, sanat, politika, edebiyat, felsefe, sosyal bilimler ve toplumsal yaşamın hemen her kesitinde yer alan bir durum olmuştur. 1980’li yılların başında ise yaygın olarak kullanılan bir kavrama dönüşmüştür.

Postmodernizm hakkında birçok tanım olmasına rağmen, görüş birliğine varılamamış olması postmodernizmi anlamayı güçleştirmiştir. Şaylan (1999) bu durumu, “postmodernin, estetik anlayış ve ölçüsünden toplum düzeni ya da işleyişine, toplumla ilgili kuramsal çözümlere ve bilim felsefesine kadar uzanan çok geniş bir alanda ortaya çıkan yeni yaklaşım ya da tartışma biçimlerini kapsamasından dolayı tanımlanmasının güçtür” şeklinde ifade etmiştir.

Postmodernizm için farklı tanımlamalar olsa da genel anlamda postmodernizm, -post ekinin ifade ettiği üzere, modernizmin sonrası ya da modernizm karşıtlığı anlamına gelmekle birlikte aslında modern öncesini de barındıran ve modernizmden de devam eden bir yeniden değerlendirme çabasını ifade etmektedir.

Aydınlanma çağının felsefi olarak daha iyi toplum, daha iyi yaşam, daha iyi sanat ve mekân yaratma fikriyle 250 yıllık yolculuğuna devam ettiği bir süreçte postmodernizmin ortaya çıkışı, modernizmin yeniden değerlendirilmesini de gündeme getirmiştir. Çoğu postmodernist davranışlarda, modernizmin yitirilmiş bir dava olmasından çok, onun eksiklerini tamamlamaya yönelik çaba içinde olduğu görülmüştür (Karaman, 1993). Postmodernizm için ortak bir söylemde postmodernizmin modernizmsiz olamayacağıdır. Lyotard, postmodernizmin modernliğin bir parçası olduğunu, ancak modern bir eserin postmodern olduğu sürece modern olabileceğini savunmuştur (Lyotard, 1997).

Postmodernizme ilişkin önde gelen bazı düşünürlerin görüşleri aşağıda verilmiştir.

- ✓ F. Jameson postmodernizmi, bir çağ değişimi olarak düşünmekten yana olmamış, daha çok İkinci Dünya Savaşı sonrasında kaynaklanan kapitalizmin kültürel egemeni veya kültürel mantığı olarak ifade etmiştir (Featherston, 1996).
- ✓ Baudrillard ve Lyotard, bu gelişmeleri, enformasyon, bilgi ve teknoloji biçimleri şeklinde yorumlamıştır (Best and Kellner, 2010).
- ✓ Jameson ve Harvey gibi neo-Marksistler, postmodern süreci, sermayenin dünya çapında yayılıp-homojenleşmesi şeklinde işleyen kapitalizmin daha üst bir aşaması olarak ifade etmiştir (Best and Kellner, 2010).
- ✓ M. Sarup postmodernizmi kapitalist kültürde gelişen bir hareket olduğunu, “eğer modernizm, modernlik kültürü olarak ifade edilirse, postmodernizm de postmodernlik kültürü olarak görülebileceğini” belirtmiştir (Sarup, 1995).
- ✓ Britanyalı tarihçi G. Barraclough, postmodern olarak adlandırılmış çağın bilim ve teknolojiadaki devrimci gelişmeleri, üçüncü dünyada devrimci direnişle karşılaşan yeni bir

emperyalizmi, bireycilikten kitle toplumuna geçişi ve dünyaya dair yeni bir bakışı ve yeni kültür biçimleri tarafından oluşturulmuş bir süreci ifade ettiğini belirtmiştir (Best and Kellner, 2010).

Postmodernizm genel olarak geç kapitalizmin küresel mantığı, meta-anlatılara yönelik inanılmazlık, tekno kapitalizm, sanayi sonrası toplum, üst modernizm, neo-modernizm, eklektizm, gösteri toplumu, modernizmin sonucu, devamı, reddi gibi çeşitli biçimlerde tanımlanmakla birlikte özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra modernizmin doğurduğu sosyal sonuçlar ve bilimsel alanlardaki gelişmelerle, küreselleşme ve küreselleşme sonucu yaşanan ulaşım, iletişim, teknoloji ve sanayi gibi alanlardaki hızlı değişimler sonucu değişen tüketim anlayışı sonrasında ortaya çıkan bir durum olarak da tanımlanabilir.

Postmodernizmin başlangıç tarihinde de farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak C. Jencks modernizmin sonunun ve postmoderniteye geçişin sembolik tarihini 15 Temmuz 1972 olarak vermiştir. Bu tarih, L. Corbusier'nin "modern yaşam makinası"nın ödül kazanmış bir versiyonu olan, St. Louis'deki, Pruitt-Igoe toplu konut bloklarının, içinde yaşayan düşük gelirli insanlar için oturulamaz bir çevre olduğu gerekçesiyle dinamitle havaya uçurulduğu gündür (Harvey, 1997).

C. Postmodernizmde Kent Tasarımının Gelişimi

K. Lynch, J. Jacobs, R. Venturi modernist tasarımın kente yansıyan sosyal, psikolojik ve estetik sorunlarını ilk tartışan üç önemli isim olarak yeni dönemin söylemini oluşturmuşlardır.

Lynch'in kent imajı, yeni döneme, yeni planlama ve tasarıma kent ölçeğinde psikolojik-estetik bir içerik kazandırmıştır (Karaman, 1993). Lynch, "Kent İmgesi" (The Image of the City, 1960) başlıklı ünlü kitabında Boston, Jersey ve Los Angeles şehirlerini ele almıştır. Lynch kentsel mekânın psiko-sosyal içerikli tasarımı için üç ilke geliştirmiştir. Bunlar (Lang, 1994);

1. Kenti, cadde gezerken algılayan kişide oluşacak kentin zihinsel görüntüsünün okunabilir olması.
2. Kentteki yapı adaları örtülerinin, binaların ve mekânların bütünlük içinde olması.
3. Kentin mekânını yürüyerek algılayan insan için akılda kalıcı olması.

Lynch'e göre başarılı bir kentsel form bu ilkeleri sağladığı zaman oluşmaktadır. Ayrıca kentin kimliğinin yapısının ve anlamının olabilmesi ve yabancılaşmayı önleyebilmesi için kent imgesi öğeleri (city image elements) olarak tanımladığı yollar (paths), kenarlar (edges), bölgeler (districts), odak noktaları (nodes) ve nirengi noktaları (landmarks) gibi fiziksel niteliklere sahip olması gerekmektedir (Lynch, 1960).

Jacobs, "Büyük Amerikan Kentlerinin Ölümü ve Yaşamı" (The Death and Life of Great American Cities, 1961) adlı kitabıyla modernist kent planlarının insancıl mekanları yaratmadığı ve bozduğu savıyla yeni bir tartışmayı başlatmıştır. Ortodoks modern kent planlamasını ve mimari tasarımı eleştirerek kentlerde canlılık, çeşitlilik ve ekonomik zenginlik sağlayabilmek için birden fazla fonksiyon ve çok amaçlı kullanım, alçak bloklar, eski ve yeni binaların karışımı ve yeterli insan yoğunluğu gibi koşulların yerine getirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Jacobs, 1961).

Jacobs'un birkaç Amerikan kentinde doğruladığı bu savı modernizmin planlama anlayışına yeni sosyal içerikler getirmiştir.

Geçmişten bugüne yansıyan zaman içinde oluşmuş mahalleler, insancıl kent dokularındaki mekansal kurgu, aslında sosyal yaşamın canlılığını olumlu etkileyen çözüm tarzlarıdır. Yani sokak oluşturacak şekilde düzenlenmiş uzun yapı adaları hem karma işlevler (konut ve ticaret iç içe) hem de mimari çeşitlilik (eski ve yeni bir arada) içerirken sosyal canlılığı da sağlamaktadır. Bu komşuluk birimi fikri yeni planlamada mekansal parçalanmayla birlikte yok olmakta, canlı sokak yaşantısı kaybolmaktadır (Karaman, 1993).

R. Venturi ise “Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki” (Complexity and Contradiction in Architecture, 1966) adlı kitabıyla bu tartışmalara katılmıştır. Modernist akımcı tasarlanan dış mekanların ölçek dışı olduğunu, çevresel ve sosyal bağlamdan kopuk olduğunu, Mies van der Rohe'nin ünlü sloganı “less is more” (Az çoktur) “less is a bore”a (Az sıkıcıdır) dönüştürerek, kültürel bağlamın önemini vurgular ve gerekli gördüğü süslemeyi geri getirmeye çalışarak yeni bir tartışma başlatır (Karaman, 1993).

Venturi, Brown ve İzenour'un “Las Vegas'tan Öğrenmek” (Learning from Las Vegas, 1972), öne sürülenler, önde gelen açılımlardan biriydi. Bu çalışmanın amacı, mimarların, popüler ya da geleneksel çevrelerin (söz gelişi “altkent”lerin ve ticari bölgelerin) incelenmesinden, soyut, teorik, doktriner bir takım ideallerin peşinde koşmaktan öğreneceklerinden daha çok şey öğrenebileceklerini vurgulamaktı (Harvey, 1997). Las Vegas'taki kentsel mekanın, modernist yaklaşımdaki gibi binaların mekana kilitlenmediğini, zaman içinde spontane bina ile mekanlarında beraber oluştuğunu örneklerken, yeni dönemin kaynaklarının işaretlerini vermektedir (Karaman, 1993).

Kentin tümünün tasarlanmasına karşı çıkan, geleneksel kenti kurgusal elemanlarıyla tekrar gündeme taşıyan kişiler ise Leon ve Rob Krier kardeşlerdir. L. Krier'de geleneksel “klasik” kentsel değerlerin aktif olarak yeniden canlandırılmasının ve yeniden yaratılmasını hedeflemektedir. Bu ya eski bir kentsel dokunun restore edilerek yeni kullanımlara kazandırılması ya da eski bakış açılarını ifade eden yeni mekanların, çağdaş teknolojilerin ve malzemelerin olanaklı kıldığı bütün marifetler kullanılarak yaratılması anlamına gelmektedir. L. Krier için temel sorun, modernist kent planlamasının büyük ölçüde tek işlevli bölgelemeye dayanmasıdır. Bunun sonucunda, insanların bölgeler arasında yapay anayollar aracılığıyla dolaşımı planlamacının başlıca sorunu haline gelmekte; bu da Krier'e göre zaman, enerji ve toprak israfına yol açtığı için “anti-ekolojik” bir kent dokusu oluşturmaktadır (Harvey, 1997). L. Krier, özellikle postmodern kentin morfolojik oluşumuna ilişkin rasyonalist bir anlatı geliştirmiştir. Eklektik mimariye karşı çıkarak demokratik özgürlüğünün gelişigüzel bir hoşgörü olmadığını, popülizmin pek işe yaramadığını savunan Krier, modernlik öncesine, endüstri öncesi kente nostalji boyutunda arayışlara girmiştir (Karaman, 1993).

R. Krier'de postmodern kent anlatısında, geleneksel kenti tipolojik olarak çözümlenmekte, tarihsel kent dokusu, kamusal mekanları ve strüktüel ilişkileri yeniden kurmaya ilişkin varsayımsal öneriler geliştirmektedir (Karaman, 1993). R. Krier “tamamlanmış ve sonlu kentsel topluluklar”dan oluşan bir kentsel biçimi özler ve her bir topluluk, geniş bir kentsel mahalleler ailesinin içinde bağımsız bir kentsel mahalle oluşturacak, bu aileler de “kent içinde kentler” olacaktır. Kamusal alanların, kent dokusunun ve ufuk çizgisinin anlamlı ve içten eklemlenmesinin de görüldüğü gibi, mümkün olan en büyük çeşitliliği içeren hısımlık ve diyaloga ve bundan dolayı gerçek çeşitliliğin ifadesine” dayanan geleneksel kent biçimlerinin “sembolik zenginliğini yakalamak ancak bu koşullar altında mümkün olacaktır (Harvey, 1997). R. Krier'in geliştirdiği tipolojik kent çözümlenmesi, tarihsel kent dokusunu yaşatmayı amaçlayan yaklaşımlardan biridir. Barınma, çalışma, eğlenme gibi işlevlere göre yapılan hiyerarşik ayrıma karşı, “toplu yaşam” savunulmuştur. Bir yandan kent kültürünü yaşatmak için “küçük kent”, “insan ölçeği” gibi bildik çözümler önerilmiş, öte yandan geleneksel kent ile modern yaklaşımın bir kolaj biçiminde bir arada olabileceğini savunan uzlaştırmacı tavırlar da geliştirilmiştir (Zeka, 1990). R. Krier'e göre estetik ölçüde bağlanmayan dış mekan, hiçbir zaman kent mekanı olarak algılanamaz. Çünkü mekanın estetik ve geometrik özelliğinin açıklığı sayesinde dış mekanlar kent mekanı olarak algılanabilir (Yıldırım, 1993).

C. Rowe ve F. Koetler ise “Üniversite Kasabası” (Collage City, 1978) adlı çalışmalarında daha uzlaştırmacı bir yaklaşımla, geleneksel kent ile modern kentin bir kolaj şeklinde bir arada olabileceğini savunmuşlardır (Karaman, 1993). Kolaj Kent kitabıyla aydınlanmış bir çoğulculuk, mevcut koşullardan yararlanmayı, “rafta kalmışlığı” kabul etmeyi

savunmaktadır. Örneğin nostalji ile kehaneti geçmişi hatırlama ile gelecek beklentisini birleştirmek öngörülür (Zeka, 1990). Kolaj kent, mevcudu kabul edip gelecekte beklenenlerle bir köprü kurmayı savunur. Roma, Floransa, Parma gibi tarihi kentleri model alıp, morfolojik açıdan çözümlenmektedir. Bu kentlerin dokularında ya da figure-ground (figür-zemin) ilişkilerinde binaların dengeli bir pozitif boşluklar örgütü oluşturacak şekilde tasarlandığına dikkat çekilerek, yeni kolaj kurgular için imaj envanterleri oluşturulmaktaydı. Amaç kaybolan sokak ve meydanları yeniden yaratmak, yerel kimlik oluşturabilmektir (Karaman, 1993).

Postmodernizm ve Kent Algısı

Modern kentsel mekân algılayışı ile postmodern kentsel mekan algılayışı arasındaki belki de en büyük ayrım; modern mekan algılayışı, mekânı düzenlemede toplumsal amaçlar çerçevesinde hareket ederken, postmodern mekan algılayışında ise mekan her türlü toplumsal bağ ile ilintisiz olarak, söz konusu güzelliği kendisi için bir amaç edinmiş bir anlayışla tamamen kendi içinde bağımsız bir şey olarak görmesidir (Karakurt, 2006).

Postmodernistler için mekân belki zaman dışı ve “hiçbir çıkar gözetmeyen” bir güzelliğin kendi içinde bir amaç olarak elde edilmesi amacı hariç; her şeyin üzerinde yükselen bir toplumsal amaçla zorunlu hiçbir bağı olmayan estetik hedef ve ilkelere göre biçimlendirilecek bağımsız ve özerk bir şeydir (Harvey, 1997). Yani modernizmde görülen mekânın işlevselliği yerini mekânın estetikleşmesine bırakmıştır. Mekanın estetikleşmesinde kentsel yaşam kalitesini arttırmaktadır. Postmodernizm kenti çeşitliliğin, farklılığın mekânı olarak görmüş ve bunu ön plana çıkartmıştır. Modernizmin dayattığı ulusal kültür, ulusal kimlik ve ortalama insan ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik büyük projelerin aslında bizlere öğretilen bir kurgu olduğu, tek bir kültür ve tarih olmadığı gibi, insanların ihtiyaçlarının çok farklı olabileceğini postmodern uygulamalarla ifade etmeye çalışmışlardır (Özbek, 2011).

Postmodernizmin modernizmde yer alan bu dayatmalara karşı olmasından ötürü yerelliğin ve küreseleşmenin önemi artmaktadır. Kent planlamalarında da modern devlet anlayışının yerini yerel yönetimler ve belediyeler almaktadır. Bunun sonucunda da birbiriyle kıyaslanan, yarışan kentler daha iyi pazarlanabilmek için daha fazla imaj ve daha fazla kültürel çeşitlilik peşinde koşmaktadır. Postmodernistler kentsel süreci “anarşi” ve “değişim”in bütünüyle “açık” durumlarda “oyun” oynadığı denetlenemez ve ‘kaotik’ bir şey olarak görme eğilimindedirler (Harvey, 1997).

Metropolün tamamını hakimiyet altına almak olanaksız olduğuna göre, kent tasarımı basit bir biçimde bölgesel geleneklere, yerel tarihçilere, tekil istek, ihtiyaç ve fantezilere duyarlı olmayı amaçlar; böylece uzmanlaşmış, hatta büyük ölçüde müşterinin zevkine göre biçimlenmiş mimari biçimle oluşturmaktadır. Bunlar mahrem, kişileşmiş mekânlardan, geleneksel anıtsallığa ve gösterinin şenliğine kadar uzanabilmektedir (Harvey, 1997). Yaşanan sosyoekonomik gelişmeler kent merkezlerinin yok olmasına ve çevre yollarıyla birbirine bağlanan bölgeler oluşmasına neden olmaktadır. Oluşan bölgeler, kendi içlerinde kendilerine yetebilen sosyo ekonomik yapıya göre farklı değişimler gösterebilen, belki de bölgelerin değil insanların bölgeleri yönettiği bir yapı ortaya çıkarmaktadır.

Rasyonalistler kent öğelerini kentin simgesel öğelerinden yararlanarak oluşturmak isterken, Postmodernistler değişik malzemenin şaşırtıcı tarzda bir araya getirilmesiyle kentlere organik, kendiliğinden gelişmiş havası vermek istemektedirler. ABD, Almanya ve Fransa’da Postmodern akıma uygun mahalleler, kent parçaları geliştirilmiştir (Adams 1998).

Postmodernizm, kentsel sorunlara bağlamsal yanıtları, ironik tasvirleri, farklı stratejiler içermektedir. Bunun yanında ayrıca postmodern mimari kentlerde farklı zevklerin var olmasına yardımcı olmuştur. Özellikle 1980’li yıllardan günümüze kadar uzanan süreçte postmodern yapılar oldukça etkileyicidir, kolajın sınırları gösterilerek bir kent stratejisi olarak erdemlerini ortaya koymuştur ve koymaktadır (Jencks, 1987).

Modernizmin tüm uygulama ve ideallerine sırt çevirmiş olan postmodernizm, “her şey olur” sloganı ile tam bir serbestliğe ve ekletisizme varan bir mimari tarz sergilemiştir.

“Tarihin içeri alınması” ilkesi, “her şeyin geçerli” olduğu ilkesi ile birleşince postmodern yapılar, tarihten alınmış biçimler ve simgeler repertuarını sergilemeye başlamışlardır (Kubat, 1996).

Postmodernizmin popülizm ve tarihsel eğilimi dünyanın farklı yerlerinde bulunan kentsel ve mimari biçimlerin geniş bir alana yayılan bilgisinden ve imgelerinden alıntı yapmasını sağlamıştır.

Jencks’e göre hepimiz zihnimizde başka yerlerde yaşadığımız deneyimlerden edinilmiş bilgilerden oluşan bir “hayali müze” (musee imaginaire) ile dolaşırız. “Eğer farklı çağlarda ve kültürlerde yaşama olanağımız varsa, neden kendimizi şimdiki zamanla, yaşanan yerle sınırlamalı? Eklektizm, seçim şansı olan bir kültürün doğal bir evrimidir (Harvey, 1997).

Postmodern kent nosyonu, modern kentlerin melankolisinden uzak, modernizmin üst-anlatılarının hegemonyasını tanımayan, tanımlı-tutarlı-işlevsel bir anlayışı reddeden, kolaj, pastiş ve parçalanma gibi unsurları içeren “istediğini yap” rahatlığına sahip bir ilerleme isteği olarak tanımlanabilir (Batı, 2007).

Kısacası, modernizmin “ya öyle-ya böyle” katılığına karşı, “hem öyle-hem böyle” mantığını, çoğulcu bir ahlak anlayışını savunan bir mimari; postmodern mimari ise pop-art dünyasını çağrıştıran, farklılaştırılmış bir bildik’in “garip ve açıklayıcı gücü”ne inanan, sıradan olanı stilistik olarak zenginleştirme üzerine kurulu bir mimaridir (Zeka, 1990). Postmodern mimari, hem bir ideoloji hem de maddi bir uygulama olarak ifade edilmektedir. Bu şekilde, postmodern mimari, “gösterge taşıyıcısı” ya da postmodern “anlatım tözü” yaratmak için kapitalist üretim pratikleriyle eklenilen yeni bir mimari göstergenin hem bir “içerik biçimi” hem de “anlatım biçimi” olarak dile getirilmektedir (Gottdiener, 2005).

Jencks’e göre bu günün mimarları ve kent tasarımcıları “statü göstergeleri, tarihçe, ticaret, konfor, etnik alan, komşuluk göstergeleri” konusunda çok hassastırlar ve her türlü zevke hizmet vermeye hazırdırlar. Dolayısıyla, postmodernist mimari ilke olarak avangard karşıtıdır, yüksek modernistlerin, bürokratik planlamacıların ve otoriter müteahhitlerin yaptığının (ve hala yapmak istediklerinin) tersine çözüm dayatmaya istekli değildir (Harvey, 1997).

Jencks’inde ifade ettiği gibi, postmodernizm ile çoğulculuğun kapısı açılmış, tarih ve gelenekler, retorik, ikonografi, renk, konvansiyon, heykel, hatta o pek korkulan süsleme içeri alınmış (Zeka, 1990).

Tartışma ve Sonuç

Postmodernizm kavramı birçok bilimsel disiplinde mimari, sanat, politika, edebiyat, felsefe ve sosyal bilimlerde karşılaşılan bir kavram olmasına karşın genel bir tanımlama yapılamayacak kadar düzensiz ve karmaşıktır. Postmodernizm aslında modernizmin eleştirisel bir ürünüdür. Modernizmin sosyal sonuçları ve bilimsel alanlardaki gelişmeler postmodernizmin doğmasındaki en önemli nedenlerdir.

Modernizmde görülen endüstriyel toplumun yerini post-endüstriyel ve bilgi toplumunun alması, kentlerde yaşanan sosyoekonomik gelişmeler, kentlerinde farklılaşmasına yol açmıştır. Modernizmde emeğin egemen olduğu, merkezde toplanan üretim, postmodernizmde yerini esnek üretim, parçalara ayrılan üretim anlayışına bırakmıştır.

Üretim, ucuz iş gücü için kentlerden yerel bölgelere hatta farklı ülkelere kaymış, safhalara ayrılarak parçalanabilir hale getirilmiştir. Bu da tüm gün yerine esnek çalışma saatleri ya da evden çalışma imkânları doğurmuştur. Üretimde işlevsellikten çok imaj üretimine geçilmiş ve tüketimin artmasına çalıışılmıştır.

Özellikle kitle iletişim araçları ve ulaşım alanlarındaki gelişim kentsel yaşam şartlarının değişmesine yol açmış aynı zamanda kentlilerinde kültürel değişimlere maruz kalmasını sağlamıştır.

Yaşam şartlarında oluşan bu değişim kentlinin kenti çeşitliliğin ve farklılığın mekânı olarak görmesine yol açmıştır. Eski ile yeninin iç içe oluşu, daha fazla imaj ve daha fazla kültürel çeşitliliği beraberinde getirmiştir. Oluşan kültürel çeşitlilik kent merkezlerinin, kamusal merkezlerin cazibesini yitirmesine ve yeni tüketim ortamları (alışveriş-eğlence merkezleri) doğmasına neden olmuştur.

Tüketim yelpazesinin genişlemesi, gelişen ve değişen iletişim araçlarının imaj üretimindeki edindikleri rol ve kültürel değişim kentlinin bu yeni tüketim ortamlarını benimsemesine neden olmuştur.

Modernizmdeki ulus devlet anlayışının yerini bireyselliğin alması sonucunda kent planlamalarında yerel yönetimlerin ve belediyelerin söz sahibi olduğu bir dönem başlamıştır. Mekansal engellerin kalkmasıyla oluşan kent rekabeti ve bu rekabette öne çıkmak için seyirlik kentsel mekanların ve imajların oluşturulması daha çok sermayeyi ve insanı kente çekebilmek için kentlerin pazarlanması, bunun için farklılaşmış zevk ve kültürlere hitap edebilmek yeni kent planlamasının özelliklerini oluşturmaktadır.

Pazarlanan bu kentlere yaşanan göç, yeni kentlilerin yaşadıkları coğrafi karmaşıklıklar ve beraberlerinde oluşturdukları çeşitlilik, yaşanan kültürel değişimler, postmodernizmde kent dokusunun ve halkın gündelik hayatlarının daha büyük oranda estetikleştirilmesini, kent mekânlarının toplumsal bağ ile ilintisiz, kendi içinde bağımsız olmasını sağlar.

Sonuç olarak postmodernizmde kent tasarımı kentin tamamını hakimiyet altına almayan, bölgelemeye karşı çıkan, tekil isteklere cevap verebilen, estetiğe ve kültürel çeşitliliğe yer veren, kentsel değerlerin yeniden canlandırılması hedefleyen, mahal imajı yaratan, pop-art teknikleri kullanmaktan kaçınmayan, imaj üretmeyi hedefleyen, tarihten ve farklı bölgelerdeki imgelerden alıntı yapabilen, eski ve yeninin iç içe geçtiği, çözüm dayatmayan, engelleri yıkılmış mekanlar oluşturmayı hedefler.

Kaynaklar

- Anonim, 2013a. Güncel Türkçe Sözlük, Postmodernizm, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52c5bc5f541af2.08433292.
- Anonim, 2013b. Modernizm ve Postmodernizm Kavramları, <http://erayem.blogspot.com/2010/09/modernizm-ve-postmodernizm-kavramlari.html>.
- Adams, D. J. 1998. Yazılı Görüşme, Postmodernizm, Çev: Yrd. Doç. Dr. Temel Yeşilyurt.
- Anderson, P. 2002. Postmodernitenin Kökenleri, Çev: Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Batu, U. 2007. İstanbul Kültür Üniversitesi Güncesi, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Cilt:5, Sayı:4, İstanbul.
- Bertens, H. and Fokkema, D.W. 1997. International Postmodernism: Theory and Literary Practice, John Benjamins B.V, Amsterdam, Philadelphia.
- Best, S. and Kellner, D. 2010. Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar, Çev: Mehmet Küçük, s.23, 24, 16, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Docherty, T. D. 1995. Postmodernizm: Bir Giriş, Çev: Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Doltaş, D. 2003. Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar/Uygulamalar, s.33-34, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Drolet, M. 2004. The Postmodernism Reader: Foundational Texts, Routledge, New York.
- Featherson, M. 1996. Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, s.23, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gottdiener, M 2005. Postmodern Göstergeler: Maddi Kültür ve Postmodern Yaşam Biçimleri, s.179, Çev: Erdal Cengiz, Hakan Gür, Arhan Nur, İmge Kitabevi, Ankara.
- Harvey, D 1997. Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul.
- Jacobs, J 1961. The Death and Life of Great American Cities, Vintage Books Editions, New York.

- Jencks, C 1987. *The Language of Postmodern Architecture*, s.29, 30, 274, Academy Editions, Londra.
- Karakurt, E 2006. *Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 26, Ocak – Haziran.
- Karaman, A 1993. *Postmodernizm ve Kentsel Tasarım, II. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu (21-22 Mayıs 1992)*, M.S.Ü., Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Kubat, A. S 1996. *Disney Dünyasında Postmodernizm, Yapıdan 9 Seçmeler*, s.123, Yem Yayınları, İstanbul.
- Lang, J 1994. *Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*, Reinhold, New York.
- Lynch, K 1960. *The Image of the City*, The M.I.T. Press, London.
- Lyotard, J. F 1997. *Postmodern Durum*, s.155-156, Çev: Ahmet Çiğdem, 2.Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.
- Özbek, R 2011. *Modernizm-Postmodernizm ve Kuantum Estetiği*, <http://www.kentli.org/makale/modernizm.html>.
- Sarup, M 1995. *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, s.158, Çev: A.Baki Güçlü, Ark Yayınevi, Ankara.
- Shawver, L 2006. *Nostalgic Postmodernism, Postmodern Therapy Volume One*, Paralogic Press, Oakland, CA.
- Şaylan, G 1999. *Postmodernizm*, s.6, 30, 32, 98, İmge Kitabevi, Ankara.
- Thompson, J. M 1914. *The Hibbert Journal, Post-Modernism, Volume:12*, s.733, Williams and Norgate, London.
- Yamaner, G 2007. *Postmodernizm ve Sanat*, s.16, Algi Yayın, Ankara.
- Yıldırım, S 1993. *Modernizmin İşlev ve Tarih Anlayışının Değişimi (Post) Modern Mimarlık ve Kent Kavramları, II. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, Mimar Sinan Üniversitesi, s.17-20, İstanbul.
- Zeka, N 1990. *Postmodernizm, Jameson, Lyotard, Habermas*, Çev: Güleğül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu, Deniz Erksan, Kıyı Yayınları, İstanbul.